

ОСНОВНІ КОМПОНЕНТИ ФОРМУВАННЯ У СТАРШОКЛАСНИКІВ ГОТОВНОСТІ ДО ЗАХИСТУ ВІТЧИЗНИ

Анотація. У статті проаналізовано стан розробленості основних компонентів сформованості у старшокласників готовності до захисту Вітчизни в наукових працях і розкрито їх зміст з урахуванням сучасних умов військово-патріотичного виховання учнів допризовного віку в загальноосвітніх навчальних закладах.

Ключові слова: патріотизм, гуманність, дисциплінованість, активність, самостійність, відповідальність.

In the article, the development state of the main components of military-patriotic education in scientific works has been analyzed; their content has been revealed, with the modern conditions of military-patriotic education of students of pre-conscription age in general educational institutions taken into account.

Key words: patriotism, humanity, discipline, activity, independence, responsibility.

Вивчення змісту словників, літератури і програм з теми дослідження засвідчує, що серцевиною сформованості в старшокласників готовності до захисту Вітчизни є патріотизм, як всеосяжне і глибоке почуття особистості, що включає любов до своєї країни, народу, рідної землі, української мови, національних традицій, рідного дому, природи, народних звичаїв, культури, матеріальних і духовних цінностей. Патріотизм нерозривно пов'язаний з відповідальністю за долю свого народу, країни, її національну незалежність, передбачає постійну готовність відстоювати їх від будь-якого ворога. Означені якості старшокласника проявляються «не абстрактно, не в словесно-умоглядній формі, а конкретно, дійово» [1, с. 6]. Найбільш виразно це проявляється в позитивному ставленні учнів старшого віку до щоденної військово-патріотичної роботи, підготовки себе до майбутньої професійної діяльності, військової служби в армії та інших військових

формуваннях з метою захисту Вітчизни [3].

Велике значення для загальної характеристики готовності старшокласника до захисту Вітчизни має гуманність, яка передбачає систему установок щодо ставлення до людей, живої природи, виражену в моральних нормах і цінностях, що проявляються в свідомості через переживання, співчуття або радість, які реалізуються в спілкуванні та діяльності через акти сприяння, співучасті, допомоги, добродійні акції тощо. Гуманність передбачає любов і повагу до людей, миролюбство, доброзичливість, чуйність, дружелюбність, порядність у стосунках з людьми в процесі військово-патріотичної, юнармійської, спортивної і пошукової роботи, турботливості і повагу до молодших школярів, жінок, літніх людей, ветеранів Другої Світової війни, дітей війни, воїнів-інтернаціоналістів, Героїв Небесної сотні, учасників Революції гідності, Антитерористичної операції, волонтерів, готовність прийти на допомогу менш підготовленому товаришу чи будь-якій іншій людині, що потрапила в біду або яка потребує термінової допомоги.

Надзвичайно важливою рисою особистості складовою готовності старшокласника до захисту Вітчизни є дисциплінованість, яка проявляється в точному дотриманні принципів і норм поведінки в шкільному колективі, високої дисципліни, організованості, порядку в навчанні, військово-патріотичній, пошуковій, добродійній та будь-якій іншій роботі. Дисциплінованість також передбачає старанність, точність, зібраність, підтягнутість, зосередженість, швидке й точне виконання вимог старших, знання й дотримання правил поведінки і норм загальнолюдської моралі, вміння підпорядкувати особистий інтерес суспільному. Високо дисциплінованою можна назвати таку людину, «яка завжди, за всіляких умов зуміє обрати правильну поведінку, найкориснішу для суспільства, і знайде в собі твердість додержуватись такої поведінки до кінця,

незважаючи ні на які труднощі і неприємності» [4, с. 366]. В основі таких рис характеру старшокласників лежать стійкі морально-патріотичні переконання у необхідності чітко виконувати правила поведінки й усвідомлені моральні норми стосунків між молодими й дорослими людьми.

Характерною ознакою сформованості в старшокласника готовності до захисту Вітчизни є активність, що характеризується особливістю його внутрішнього стану безпосередньо на момент виконання будь-якого громадського доручення, якої-небудь дії для загального блага учасника бойових подій, ветерана Збройних сил України, учасника Революції гідності. Антитерористичної операції. Означена якість найвиразніше проявляється в учнів старшого віку в практичній військово-патріотичній діяльності, яка виступає важливою умовою становлення й розвитку особистості. Активність передбачає безпосередню участь допризовника у військово-патріотичній роботі, проявлення в ній ініціативи, оптимізму, творчості, організаторських здібностей. Через його активність і вольові рішення переборюються зовнішні та внутрішні обмеження й перешкоди, що виникають у практичній військово-патріотичній діяльності.

Суттєвою якістю готовності майбутнього воїна до захисту Вітчизни є його самостійність, що характеризується вмінням приймати рішення без сторонньої допомоги, самостійно обирати ту чи іншу форму військово-патріотичної діяльності та підготовки себе до військової служби в армії. Самостійні старшокласники не бояться висловлювати свої погляди з будь-яких дискусійних питань життя та діяльності колективу класу, загальноосвітньої школи, проявляти активність та ініціативу на заняттях з предмета «Захист Вітчизни» й тренуваннях у гуртках з військово-прикладних видів спорту, а також у процесі різноманітної військово-патріотичної роботи в школі й за місцем проживання. Самостійність дає змогу старшокласникам поводитись відповідно до своїх переконань і

обставин, розв'язувати ті проблеми, які викликають у них особистий інтерес, допитливість, захоплення, підвищену зацікавленість. Такі старшокласники відрізняються від інших самокритичністю і спроможністю глибоко аналізувати нові, нестандартні ситуації, що виникають у процесі діяльності з формування готовності до захисту Вітчизни.

Визначальною складовою готовності майбутнього воїна до захисту Вітчизни є відповідальність, яка характеризується сумлінністю, високою спроможністю виконувати свої безпосередні обов'язки, вимоги і доручення викладача предмета «Захист Вітчизни»; своєчасним, точним і ретельним виконанням існуючих в учнівському колективі, загальноосвітній школі, суспільстві норм і правил поведінки. Означена якість особистості допризовника передбачає необхідність і звичку доводити розпочату в колективі справу до кінця, готовність відповідати за будь-які особисті дії і вчинки під час проведення військово-патріотичних заходів перед ким завгодно. Відповідальний юнак допризовного віку не ухиляється від суспільно корисної праці й будь-якої військово-патріотичної роботи в колективі. Як правило, всі доручення він виконує добровільно, ініціативно, з емоційним піднесенням і бажанням реалізувати їх якісно, у визначений викладачем предмета «Захист Вітчизни» строк.

У сукупності всі названі вище якості визначають у старшокласників рівні сформованості готовності до захисту Вітчизни їх неповторність, своєрідність, індивідуальність, самобутність, нестандартність, оригінальність і специфічність. У загальній характеристиці військово-патріотичної вихованості юнаків допризовного віку якісь якості та риси особистості в перехідний період можуть бути відсутні, не розвиватись або відбивати найрізноманітніші їх сполучення, поєднання чи комбінації. З огляду на ці дані однією з найважливіших особливостей готовності юнаків

допризовного віку до військової служби в цей перехідний період є всіляке заохочення розвитку в них індивідуальних якостей і відповідних здібностей, які взаємно збагачують і доповнюють одна одну. Саме різноманітність якостей готовності й особистих рис характеру забезпечує всебічність військово-патріотичної вихованості, загального розвитку й підготовленості майбутніх воїнів до військової служби в армії та готовності до захисту незалежності Вітчизни.

Таким чином, розглядаючи складові компоненти готовності допризовної молоді до захисту Вітчизни, слід зазначити, що формуються вони як особистісні в процесі різноманітної практичної військово-патріотичної діяльності, підтримання взаємин з однолітками, вчителями, вихователями, викладачем предмета «Захист Вітчизни», учнівським колективом. Така військово-патріотична діяльність учнів допризовного віку і плідне спілкування з дорослими є важливими чинниками розвитку тієї чи іншої якості, що найрельєфніше проявляється у поведженні, вчинках, діях, у процесі навчання, праці, у військово-патріотичних і юнармійських заходах та на заняттях оборонно-спортивних гуртків і спортивних секцій. У свою чергу, на поведінку, дії і вчинки юнаків допризовного віку впливають їхні звички, а також ділові стосунки з товаришами і дорослими, в які вони вступають у процесі організації і проведення військово-патріотичної роботи з формування готовності до захисту Вітчизни.

Література

1. Аронов А. А. Воспитывать патриотов / А. А. Аронов. – М.: Просвещение, 1989. – 185 с.
2. Бех І. Д. Виховання особистості: підручник / І. Д. Бех. – К.: Либідь, 2008. – 848 с.
3. Зубалій М. Д. Форми військово-патріотичного виховання допризовної

молоді / М. Д. Зубалій. – К., 2010. – 272 с.

4. Макаренко А. С. Дисципліна / А. С. Макаренко // Твори: у 7 т. – К.: Рад. школа, 1954. – Т. 4. – С. 366.

Зубалій Микола Дмитрович, старший науковий співробітник, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник лабораторії фізичного розвитку та здорового способу життя Інституту проблем виховання НАПН України.